

УДК 355.4

О. Г. Бондаренко

В. В. Обрядін

С. М. Подвизніков

МЕТОДИКА РОБОТИ КОМАНДИРА І ШТАБУ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ З ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОННОГО БОЮ ВНОЧІ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

Аналіз досвіду застосування підрозділів у відбитті агресії Російської Федерації, а також досвіду бойових дій під час проведення операції Об'єднаних сил (антитерористичної операції) показує, що для досягнення раптовості, прихованості й безперервності дії противник широко використовує наступальні і штурмові дії у нічний час. Від сил оборони України це вимагає такого рівня підготовленості, який дасть їм можливість уночі так само ефективно виконувати завдання з оборони, як і вдень. Для досягнення цієї мети необхідні нові, більш доцільні способи організації та ведення оборонних дій уночі під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки. Сьогодні не повною мірою розроблено питання організації світлового забезпечення бою, змісту плану світлового забезпечення оборонного бою і заходів щодо освітлення місцевості й осліплення противника. У статті розглянуто існуючі методики роботи, якими користуються командири і штаби військових частин та підрозділів у процесі організації оборонного бою, здійснено їх аналіз і запропоновано вдосконалену методику роботи командира і штабу військової частини під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки щодо організації світлового забезпечення та розроблення плану світлового забезпечення як додатку до плану бою. Розробляючи концепцію ведення бою вночі, важливо усвідомлювати, яким чином підрозділи (сформовані батальйонні тактичні групи) виконуватимуть завдання в межах наміру командира. Вихідними даними для відпрацювання зазначеного плану є відповідні тактичні розрахунки, які оформлюються у вигляді таблиць, схем і графіків.

Ключові слова: завдання із забезпечення державної безпеки, сили оборони, методи роботи, оборонний бій уночі, світлове забезпечення бою.

Постановка проблеми. Аналіз досвіду застосування підрозділів у відбитті агресії Російської Федерації, а також досвіду бойових дій під час проведення ООС (АТО) показує, що для досягнення раптовості, прихованості й безперервності дії противник широко використовує наступальні та штурмові дії у нічний час. Зрозуміло, що від сил оборони України це вимагає такого рівня підготовленості, який дасть їм змогу вночі так само ефективно виконувати завдання з оборони та забезпечення державної безпеки, як і вдень. Для досягнення цієї мети необхідно шукати нові, більш доцільні способи організації і ведення оборонних дій уночі під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки. Війна, яку веде РФ проти нашої країни, вносить свої корективи у питання підготовки й ведення бойових дій.

Проведений аналіз наукових джерел дав змогу виявити, що, на жаль, питанням підготовки і ведення оборонного бою в особливих умовах приділяється надзвичайно мало уваги, бракує публікацій із цієї теми. Отже, наразі об'єктивно існує проблема розроблення методики роботи командира і штабу військової частини з організації бою (завдань із забезпечення державної безпеки) в особливих умовах, зокрема вночі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У відповідних бойових статутах і методичних посібниках [1–4, 6] розглядаються лише основні питання організації оборонного бою вночі та світлового забезпечення бою. Конкретних заходів, які проводять командир і штаб військової частини в цьому напрямку, не визначено.

© О. Г. Бондаренко, В. В. Обрядін, С. М. Подвизніков, 2023

Проаналізувавши керівництво [5], доходимо висновку, що сьогодні не повною мірою розроблено питання організації світлового забезпечення бою, змісту плану світлового забезпечення оборонного бою та заходів щодо освітлення місцевості й осліплення противника, хоча за проблематикою керівництво [5] найбільш близьке до цього напрямку дослідження.

Мета статті – проаналізувати існуючі методи роботи командира і штабу військової частини з організації оборонного бою вночі, а також обґрунтувати методика роботи й запропонувати рекомендації щодо організації бою вночі під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Оборонний бій являє собою складний процес, який потребує планування, організації та виконання відповідних заходів із метою збереження власних ресурсів і забезпечення виконання завдань. Нічний оборонний бій вважається одним із найскладніших, оскільки вимагає від командира і штабу частини більше часу для планування, координації дій та організації взаємодії.

Високоманеврений характер сучасного бою і збільшення його масштабу потребує ведення бойових дій безупинно як вдень, так і вночі. Фактор часу в сучасних умовах набуває особливо важливого значення, темрява не може бути причиною зниження активності дій. Більше того, її необхідно використовувати для подальшого нарощування розгрому противника. Безперервне ведення бойових дій уночі стає об'єктивною необхідністю, а нічні дії – звичайними діями військ. Наразі значення активних дій уночі ще більше зростає через прийняття на озброєння досконаліших засобів розвідки: інфрачервона техніка та освітлювальні засоби, БПЛА, які здатні вести розвідку дій противника й коригувати вогонь у реальному часі у будь-яку пору доби.

В умовах зіткнення з військовою машиною сусідньої держави ми жодним чином не можемо недооцінювати противника. Результати аналізу підготовки й ведення бойових дій російською армією свідчать про досить ретельну підготовку її частин та підрозділів до ведення наступального бою вночі, що суттєво впливає на зміст роботи командира бригади з організації оборонного бою вночі. Крім того, немає сумнівів, що для сумісності сил оборони України зі збройними силами країн-учасниць блоку НАТО у сфері військового управління важливу роль в ефективності проведення планування відіграє послідовність виконання стандартизованих процесів етапів планування.

У цілому процеси планування бою (виконання завдань із забезпечення державної безпеки) відповідно до вимог нормативно-правової бази, яка впроваджена для сил оборони України на бригадному (батальйонному) рівні, за етапами їх проведення відповідають процесам прийняття військових рішень (ППВР) за стандартами НАТО. Слід також зазначити, що ППВР, а саме послідовність виконання стандартизованих процесів етапів планування, їх логіка, раціональність та аналітичний розгляд, відіграють важливу роль в ефективності планування. Так, у процесі розроблення варіантів дій (виконання третього етапу ППВР), визначаючи можливий порядок дій підрозділів під час підготовки оборонного бою вночі, особливу увагу необхідно приділити світловому забезпеченню бою. Тому, розробляючи концепцію ведення бою вночі під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки, слід усвідомлювати, яким чином підрозділи (сформовані батальйонні тактичні групи) виконуватимуть завдання в межах наміру командира. Особливу увагу варто приділяти концепції вогневого забезпечення (FSO) та відпрацюванню плану світлового забезпечення.

Для ведення оборонного бою вночі розробляється план світлового забезпечення – графічний бойовий документ, що опрацьовується на карті масштабу 1:100 000 або 1:50 000 із пояснювальною запискою.

Вихідними даними для опрацювання цього плану можуть бути тактичні розрахунки, які оформлюють у вигляді таблиць, схем і графіків: визначення ширини смуги оборони; введення в бій другого ешелону (резерву); визначення вогневого ураження противника; визначення ймовірного фронту наступу й ширини ділянки прориву противника; визначення часу на висування і розгортання підрозділів противника для переходу в атаку з ходу; визначення швидкості просування підрозділу в ході наступального бою; витрати освітлювальних боєприпасів і засобів для освітлення (засліплення) колон і високоманеврових цілей (шт./гарм.) на бій; визначення часу на висування і розгортання у бойовий порядок (залишення районів) сил і засобів, виділених для світлового забезпечення; визначення вогневих можливостей штатної та приданої артилерії щодо освітлення (засліплення) типових підрозділів (цілей, об'єктів) противника на весь період виконання бойового завдання; визначення часу виконання вогневих завдань; визначення допустимої тривалості перебування вогневих засобів на одній позиції в бою; визначення рубежу виклику протитанкового резерву;

орієнтовні витрати ПММ для організації світлового забезпечення бою; розподіл виділеного на бій льотного ресурсу для виконання завдань світлового забезпечення.

На рисунку 1 наведено варіант схеми світлового забезпечення оборонного бою.

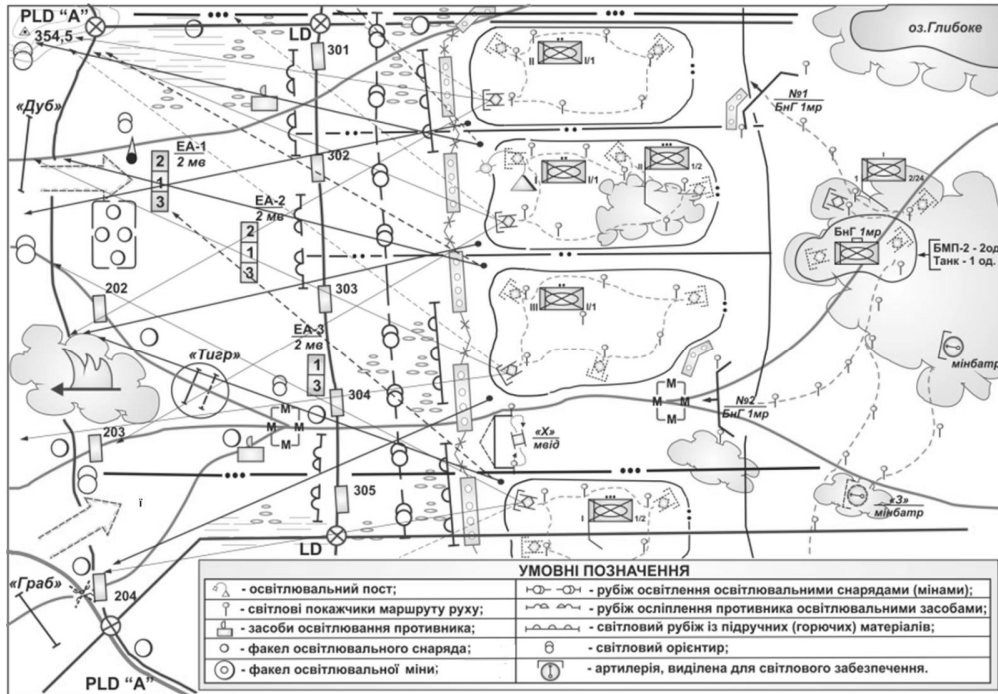

Рисунок 1 – Схема світлового забезпечення оборонного бою (варіант)

У плані світлового забезпечення бою (графічній частині) необхідно відобразити таке (див. рис. 2):

- прогнозована лінія зіткнення військ;
- склад, положення і характер імовірних дій противника, бойовий порядок, ділянки освітлення маршрутів для спостереження за висуванням головних сил противника, рубезі освітлення для спостереження за ураженням атакуючих танків і броньованих машин рухомим і нерухомим загороджувальним вогнем і створення умов для їх знищення стрільбою прямим наведенням і високоточними боєприпасами із закритих вогневих позицій;
- зміст отриманого бойового завдання та завдання, які виконуються засобами старшого начальника в інтересах військової частини, у тому числі заходи світлового забезпечення;
- дані за свої війська та елементи рішення командира (замисел бою, бойові завдання підрозділам, основні питання взаємодії, організації управління і всебічного забезпечення), необхідні для організації світлового забезпечення;
- райони, у яких передбачається завдання вогневого ураження противнику, смуга забезпечення, накреслення позицій (передової, першої, другої, відсічних);
- розмежувальні лінії між частинами й підрозділами, порядок їх позначення;
- завдання підрозділам першого ешелону (передній край, райони оборони, опорні пункти та розмежувальні лінії між ними, вогневі позиції артилерії, КСП);
- завдання підрозділам другого ешелону (ті самі, що й першому, а також основний і запасний рубезі розгортання, напрямки контратаки, маршрути висування на них, вогневі рубезі, порядок і тривалість їх освітлення);
- завдання артилерії щодо вогневого ураження противника, райони основних, запасних і тимчасових вогневих позицій, маршрути висування та переміщення в ході бою, ПУ артилерійської групи та підрозділів, розміщення (райони вогневих позицій) і завдання артилерійським і мінометним підрозділам, призначеним для виконання завдань зі світлового забезпечення, місця інших засобів освітлення, порядок їх маневру під час оборонного бою;
- завдання підрозділу ППО, позиційні райони, завдання щодо прикриття підрозділів, призначених для виконання завдань зі світлового забезпечення;

БОНДАРЕНКО Олександр, ОБРЯДІН Володимир, ПОДВЯЗНИКОВ Сергій. Методика роботи командира і штабу військової частини з організації оборонного бою вночі під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки

- авіації – майданчики базування, рубежі розгортання, завдання щодо світлового забезпечення;
- ПДРез – район розташування і завдання щодо знищення десантів;
- ПТРез (РЗЗ) – райони зосередження, маршрути висунання, рубежі розгортання (мінування) і рубежі виклику;
- підрозділам усебічного забезпечення – райони розташування, райони руйнування, затоплення, пожеж і завалів, райони та об'єкти, які маскуються аерозолями (димами);
- підрозділам, що залучаються до проведення світлового забезпечення, – основні завдання світлового забезпечення, обсяг і терміни їх виконання, сили й засоби, що застосовуються для цього, їх розподіл, порядок розгортання (згортання) та переміщення, термін готовності;
- позиції освітлювальних засобів у вихідному положенні та під час бою, місця, час установавання світлових орієнтирів (створів), у тому числі і для позначення напрямків контрагата;
- порядок, місце і тривалість освітлення (засліплення) кожного району (ділянки, рубежу), хто виділяється для цього;
- заходи щодо боротьби із засобами світлового забезпечення противника, хто виділяється для цього;
- рубежі засліплення спостережних пунктів і вогневих засобів противника;
- місця і час створення осередків пожеж, хто виділяється для цього;
- заходи щодо забезпечення орієнтування своїх військ, послідовність їх здійснення, які сили й засоби для цього виділяються;
- порядок використання приладів нічного бачення та світломаскувальних фар;
- порядок позначення смуги прольоту своєї авіації та позначення свого місця переднього краю, хто і якими засобами це здійснює;
- місця встановлення світлових покажчиків напрямку руху;
- витрата боєприпасів (освітлювальних, димових і запальвальних);
- резерв сил і засобів світлового забезпечення, їх місця розташування;
- заходи дезінформації (введення противника в оману);
- порядок управління підрозділами, виділеними для світлового забезпечення, місця ПУ, запасні райони їх розміщення;
- світлові сигнали для управління та взаємного розпізнавання, оповіщення, цілевказання і взаємодії;
- метеодані.

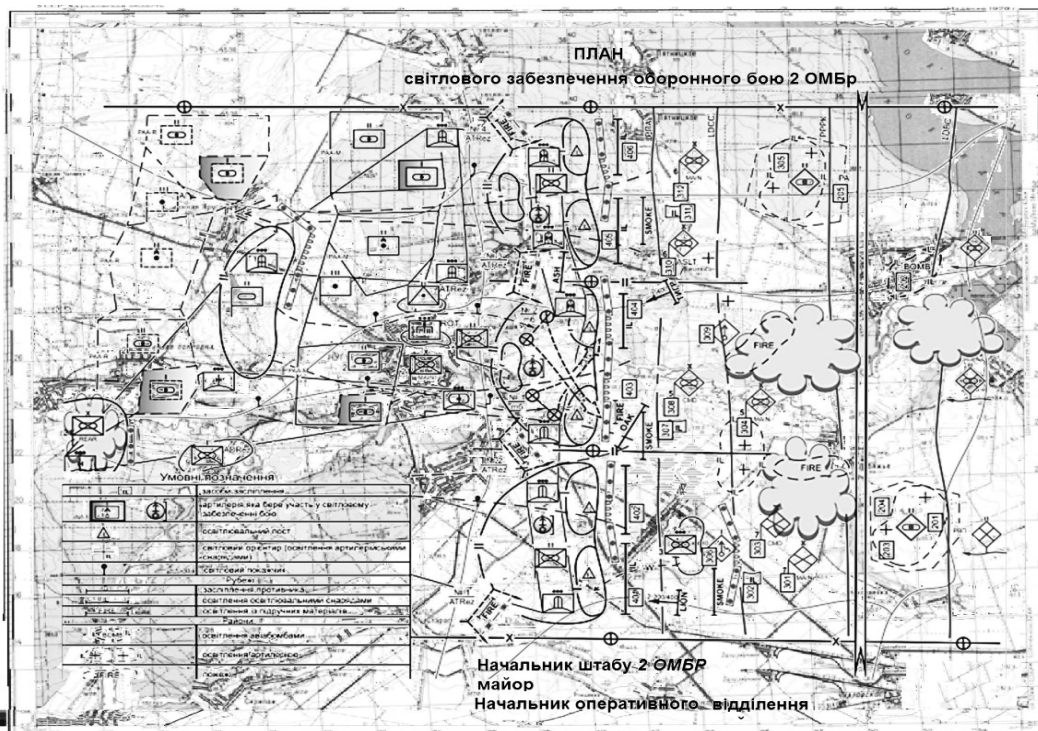

Рисунок 2 – План світлового забезпечення оборонного бою (варіант)

У разі потреби відображаються й інші елементи, що впливають на підготовку, планування та застосування сил і засобів світлового забезпечення в інтересах якісного виконання завдань військовою частиною.

У пояснювальній записці до плану світлового забезпечення зазначається таке:

– замисел світлового забезпечення (мета, основні завдання та заходи світлового забезпечення, порядок їх здійснення в ході виконання бойового завдання, зосередження основних зусиль світлового забезпечення);

– сили й засоби, що виділяються для світлового забезпечення, порядок їх застосування, розподіл за елементами бойового порядку та завданнями, спроможності цих підрозділів;

– час і порядок переміщення сил і засобів під час бойових дій;

– склад, місця розташування і порядок використання резерву сил і засобів;

– завдання підрозділам, що залучаються до світлового забезпечення;

– організація управління підрозділами, що залучаються до світлового забезпечення, та їх взаємодії, відповідальні виконавці;

– розрахунок боєприпасів (освітлювальних, димових і запалювальних): для кожного рубежу освітлення, встановлення світлових орієнтирів, рубежів осліплення, районів пожеж, освітлювальних постів;

– організація забезпечення дій сил і засобів боєприпасами та засобами освітлення (осліплення), обсяги підвезення й відновлення;

– терміни готовності до виконання завдань;

– організація контролю.

Зазначений план розробляє штаб військової частини із залученням начальників артилерії, зв'язку, начальників служб інженерної і РХБ захисту. Питання, відпрацьовані у плані світлового забезпечення, розглядаються командиром під час організації взаємодії і вносяться до планової таблиці взаємодії. Питання світлового забезпечення необхідно визначати: в текстовій і графічній частинах плану оборонного бою; календарному плані підготовки бою; плановій таблиці взаємодії; планах вогневого ураження противника, бойового застосування артилерії, протиповітряної оборони, розвідки (в разі потреби у планах розвідки, зв'язку, РЕБ, інженерного забезпечення, РХБ забезпечення, технічного забезпечення, тилового забезпечення, рекогносцирування, забезпечення безпеки підрозділів у бою (бойових діях), охорони й оборони пунктів управління.

Висновки

Відповідно до сформульованої мети досліджено методику роботи командира і штабу бригади у процесі підготовки оборонного бою вночі, запропоновано рекомендації щодо вдосконалення методики роботи командира і штабу бригади з організації світлового забезпечення оборонного бою та розроблення плану світлового забезпечення під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки.

Процес прийняття військових рішень сприяє полегшенню взаємодії командира та штабу бригади і підлеглих штабів у процесі планування нічного бою. Тому наголошуємо, що командирові і штабу бригади необхідно приділяти увагу питанням організації світлового забезпечення оборонного бою на всіх семи етапах ППВР: отримання завдання та його аналіз; розроблення варіантів дій, їх аналіз і проведення воєнної гри; порівняння варіантів дій і затвердження одного з них; розроблення, віддання та доведення наказу, а також у процесі організації управління, взаємодії та всебічного забезпечення оборонного бою вночі.

Оскільки у бойових статутах і методичних посібниках питання організації бою в процесі прийняття військових рішень в особливих умовах розглянуто лише в загальних рисах, нами запропоновано більш змістовну методику роботи командира та штабу бригади з організації оборонного бою вночі, яка буде корисною командирам і службовим особам штабів у прийнятті рішень, допоможе краще зрозуміти підходи та процеси планування, організації оборонного бою вночі, сприятиме якісній підготовці та ефективному виконанню поставленого завдання.

Напрямами подальших досліджень є розроблення і наукове обґрунтування практичних рекомендацій з удосконалення роботи командирів і штабів військових частин щодо планування, організації та ведення наступального бою і штурмових дій уночі, в також стабілізаційних дій воєнного і правоохоронного характеру під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки.

Перелік джерел посилання

1. БП 3-(01,04)11(55).01. Тимчасовий Бойовий статут механізованих військ Сухопутних військ Збройних Сил України частина 1 (бригада) : введений в дію наказом командувача Сухопутних військ Збройних Сил України 09.03.2020 р. Київ, 2020. С. 50–75.
2. Методичні рекомендації з планування та організації бою за стандартами НАТО (штаб бригади (батальйону) та їм рівних) / Навчальний центр підготовки підрозділів Міжнародного центру миротворчості та безпеки спільно з Командуванням Сухопутних військ ЗСУ. Київ, 2020. С. 103–105.
3. ВП 7-(01,02,04)11.01. Методичні рекомендації роботи штабного офіцера тактичної ланки / Управління бойової підготовки командування Сухопутних військ Збройних Сил України спільно з Національною академією сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Київ, 2019. С. 124–127.
4. ДшВП 5-03(151).17. Процес прийняття військового рішення (бригада): метод. посіб. / Командування Десантно-штурмових військ Збройних Сил України. Київ, 2022. С. 128.
5. ВКДП 7(3)-00(03).01. Дії вночі та в умовах обмеженого бачення (за досвідом проведення ООС (раніше АТО) : керівництво / Головне управління підготовки Збройних Сил України спільно з Центром оперативних стандартів і методики підготовки Збройних Сил України. Київ, 2019. С. 19–23.
6. Ш87. Штаб у бою: навч. посіб. / П. П. Ткачук та ін. Львів : НАСВ, 2017. С. 213–217, 242–252.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2023 р.

UDC 355.4

O. Bondarenko, V. Obriadin, S. Podvyaznikov

METHODS OF WORK OF THE COMMANDER AND STAFF OF A MILITARY UNIT WHEN ORGANIZING A DEFENSIVE BATTLE AT NIGHT DURING PERFORMANCE OF STATE SECURITY TASKS

The analysis of the experience of the use of units in repulsing the aggression of the Russian Federation, as well as the experience of combat operations during the operations of the joint forces (anti-terrorist operation), shows that the enemy widely uses offensive and assault actions at night to achieve suddenness, stealth and continuity of actions. Obviously, this requires the Defense Forces of Ukraine to achieve such a degree of readiness that allows them to perform defense and state security tasks as effectively as during the day. To achieve this goal, it is necessary to look for new, more appropriate ways of organizing and conducting defensive operations at night during performance of state security tasks. To date, the issues of the organization of light support for the battle, the content of the Plan for the light support of the defensive battle and measures to illuminate the area and blind the enemy have not been fully developed. The article presents the existing methods of work used by commanders and staffs of military units and units regarding the organization of defensive combat during performance of state security tasks, an analysis of existing methods was carried out, and an improved method of work of commanders and staffs of a military unit regarding the organization of light support and the development of a Light Support Plan as an appendix to the Battle Plan is proposed. With the developed concept of fighting at night, it is necessary to reflect how units (formed battalion tactical groups) will perform tasks within the scope of the command's intent. The initial data for working out the shown plan are the corresponding tactical schemes of calculations, which are formed in the form of tables and graphs.

Keywords: *task of ensuring state security, defense forces, methods of work, defensive battle at night, light support of the battle.*

Бондаренко Олександр Геннадійович – доктор наук з державного управління, доцент, начальник кафедри державної безпеки та оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0003-1755-3333>

Обрядін Володимир Владиславович – кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри державної безпеки та оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України
<http://orcid.org/0000-0002-0135-3524>

Подвизніков Сергій Маратович – старший викладач кафедри державної безпеки та оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-6799-6429>